

Warszawa, 27 września 2021 r.

BAS- WASiE-1910/21

Pan Poseł
Sławomir Jan Piechota
Przewodniczący Komisji
do Spraw Petycji

Opinia dotycząca petycji nr BKSP-144-IX-471/21 dotyczącej ujednoczenia ustawy o rencie uczniowskiej i socjalnej¹

I. Treść i cel petycji

Przedstawiony w petycji postulat został sformułowany na kanwie indywidualnej sprawy osoby pobierającej tzw. rentę uczniowską (nazwa nieformalna powszechnie stosowana), która zwróciła się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) o przyznanie renty rodzinnej i jak to ujęto *odmówiono jej renty po zmarłej mamie*. Należy przypuszczać, że doszło do sytuacji, w której ZUS przyznał rentę rodzinną, następnie zastosował zasadę wypłaty w systemie ubezpieczeniowym jednego (korzystniejszego lub wybranego przez daną osobę) świadczenia.

Autor petycji wskazuje, że w jego ocenie osoby, które uzyskały uprawnienie do renty uczniowskiej na podstawie przepisów obowiązujących do roku 1999² są dyskryminowane w stosunku do osób pobierających rentę socjalną³, czyli świadczenie przyznawane obecnie dorosłym osobom całkowicie niezdolnym do pracy, co stwierdzono przed 18 rokiem ich życia lub jeszcze w trakcie nauki. Podkreśla, że są to osoby w identycznej sytuacji życiowej (*jedni i drudzy to osoby niepełnosprawne nigdy nie podjęli i nie podejmą żadnej pracy*), a w przypadku śmierci rodzica stosuje się wobec nich różne zasady zbiegu świadczeń z rentą rodzinną. W jego ocenie osoby mające rentę uczniowską *traktowane są jak obywatele gorszego sortu, gdyż jak umiera*

¹ Tytuł petycji oryginalny. Materia petycji jest regulowana ustawą z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2021 r. poz. 291 ze zm. - dalej: **ustawa emerytalna**) oraz ustawą z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. z 2020 r., poz. 1300 – dalej: **ustawa socjalna**).

² Ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. z 1982 r. Nr 40, poz. 267).

³ Na podstawie ustawy socjalnej.

jeden z rodziców to przy zbiegu świadczeń renta rodzinna (...) im się nie należy, a przy rencie socjalnej takie świadczenia się należą.

Określone w petycji żądanie nie jest sprecyzowane legislacyjnie. Postulat petycji można rozumieć jako ujednoczenie przepisów ustawowych dotyczących zasad zbiegu świadczeń z rentą rodzinną w przypadku osób uprawnionych do renty uczniowskiej oraz osób uprawnionych do renty socjalnej, w taki sposób, by przyjąć zasady właściwe dla renty socjalnej.

II. Czy petycja mieści się w zakresie zadań i kompetencji adresata petycji (art. 2 ust. 3 ustawy o petycjach)?

Petycja będąca przedmiotem niniejszej opinii obejmuje żądanie zmiany przepisów prawa o randze ustawy, a zatem mieści się w zakresie zadań i kompetencji Sejmu.

III. Wymogi formalne (art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o petycjach)

Petycja spełnia wymogi formalne określone w art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz. U. z 2018 r. poz. 870 ze zm.).

IV. Kwestie, które ekspert uznaje za istotne w związku z petycją

Liczba osób pobierających rentą uczniowską w Polsce to ok. 10,2 tys.⁴ Nie mamy informacji, ile osób ma obecnie przyznaną rentę rodzinną oraz ile ją pobiera (jako korzystniejsze świadczenie), a w ilu przypadkach została ona zawieszona (jako świadczenie mniej korzystne). Można założyć, że opisana w petycji sytuacja nie jest jednostkowa, a liczba osób, które będą wnioskować o rentę rodzinną będzie wzrastać.

1. Renta uczniowska i renta socjalna jako świadczenia o zbliżonej funkcji i charakterze⁵

Renta uczniowska była przyznawana do 1999 r. na mocy art. 63 ust. 1 ustawy

---

⁴ Za odpowiedź Ministra Rodziny i Polityki Społecznej na oświadczenie Senatora J. F. Libickiego z dnia 19 lutego 2021 r. <https://www.senat.gov.pl/>

⁵ Sąd Najwyższy uznał że *dawna renta uczniowska z tytułu całkowitej niezdolności do pracy i obecna renta socjalna to świadczenia, które pełnią podobną funkcję.* por. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 sierpnia 2015 r. Dopuszczalność przywrócenia prawa do rent uczniowskich/studenckich z tytułu niezdolności do pracy. Sygn. [I UK 382/14](#). (Wszystkie źródła internetowe w tekście dostęp: 24 września 2021 r.).

z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin⁶, w myśl którego uczniom szkół ponadpodstawowych, studentom szkół wyższych i uczestnikom studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej, którzy stali się inwalidami I lub II grupy w czasie uczęszczania do szkoły lub odbywania studiów, przysługuje prawo do renty inwalidzkiej. Osoby, które nabyły prawo do ww. świadczenia zachowały je pod rządami nowej ustawy emerytalnej, o czym stanowi jej art. 180.

Natomiast renta socjalna zgodnie z treścią art. 4 ustawy socjalnej przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało: przed ukończeniem 18 roku życia; w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej - przed ukończeniem 25 roku życia; w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. Osobie, która spełnia powyższe warunki przysługuje renta socjalna stała - jeżeli całkowita niezdolność do pracy jest trwała albo renta socjalna okresowa - jeżeli całkowita niezdolność do pracy jest okresowa, która przysługuje przez okres wskazany w decyzji jednostki organizacyjnej ZUS.

Należy uznać, że osoby uprawnione do renty uczniowskiej z reguły wypełniają „pozytywne” kryteria wymagane do uzyskania renty socjalnej (art. 4 ustawy socjalnej), *a zważywszy na cel, charakter a przede wszystkim przesłanki nabycia świadczeń w postaci renty uczniowskiej i renty socjalnej, stwierdzić należy, iż są one swymi odpowiednikami przyznawanymi pod rządami różnych ustaw*⁷.

Renta uczniowska i renta socjalna to świadczenia spełniające podobne funkcje, przyznawane - w różnych okresach i na podstawie różnych aktów prawnych – niemniej osobom spełniającym te same kryteria, są to też świadczenia tej samej wysokości – bowiem ich wymiar odniesiony do najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy (obecnie wysokości 1250,88 zł) i z prawem do dodatku pielęgnacyjnego (obecnie w wysokości 239,66 zł). Jeśli chodzi o ich zbieg z rentą rodzinną to w przypadku:

- tzw. renty uczniowskiej stosowany jest art. 95 ust. 1 ustawy emerytalnej w myśl, którego w razie zbiegu u jednej osoby prawa do kilku świadczeń przewidzianych w ustawie wypłaca się jedno z tych świadczeń - wyższe lub wybrane przez zainteresowanego,

⁶ (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.).

⁷ VIII U 989/18 - zarządzenie, uzasadnienie Sąd Okręgowy w Łodzi z 2019-02-11.

[http://orzeczenia.lodz.so.gov.pl/content/\\$N/152510000004021_VIII_U_000989_2018_Uz_2019-02-11_001](http://orzeczenia.lodz.so.gov.pl/content/$N/152510000004021_VIII_U_000989_2018_Uz_2019-02-11_001)

- renty socjalnej stosowany jest przepis art. 9. ustawy socjalnej, zgodnie z którym w przypadku zbiegu uprawnień do renty socjalnej z uprawnieniem do renty rodzinnej kwota renty socjalnej ulega takiemu obniżeniu, aby łączna kwota obu świadczeń nie przekraczała 200% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Kwota obniżonej renty socjalnej nie może być niższa niż 10% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Renta socjalna nie przysługuje, jeżeli kwota renty rodzinnej przekracza 200% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy.

Osoby pobierające rentę uczniowską w przypadku, gdy wymiar ich renty rodzinnej, który zależy od poziomu świadczeń rodzica i całej sytuacji rodzinnej (liczby osób pobierających rentę), jest niski,⁸ tj. mniejszy od wymiaru renty uczniowskiej mają zawieszoną rentę rodzinną. Natomiast w przypadku, gdy renta rodzinna jest wyższa otrzymują ją, przy czym nie obowiązuje ich limit określony dla zbiegu renty socjalnej z rodzinną. Z tego wynika, że w przypadku uzyskania prawa do renty rodzinnej, dla części osób uzyskujących rentę uczniowską korzystne byłoby przejście na rentę socjalną i pobieranie świadczeń w zbiegu, natomiast dla tej części, której świadczenie rodzinne przekracza obecnie 2501,76 zł nie byłoby to korzystne. Problem wskazany w petycji jest szczególnie dojmujący dla osób, których renta rodzinna nie jest wysoka i można w związku z tym założyć, że nie są dobrze zabezpieczone materialnie.

2. „Zamiana” renty uczniowskiej na rentę socjalną – praktyka

Część osób pobierających rentę uczniowską po śmierci rodziców i uzyskaniu uprawnienia do pobierania renty rodzinnej starała się uzyskać rentę socjalną (jako świadczenie o korzystniejszym zbiegu z rentą rodzinną) także na zasadzie, którą można potocznie określić jako „zamiana świadczeń”. W tej materii oddziały ZUS stosowały - jak się zdaje - różną wykładnię i praktykę, przy czym dla części z nich owa „zamiana” nie stanowiła problemu⁹. Opis stanu faktycznego w sprawie rozpatrywanej

---

⁸ Renta rodzinna jest obliczana na podstawie świadczeń ubezpieczonego i liczby uprawnionych renty rodzinnej. Jeśli jej kwota jest niższa od kwoty najniższej renty rodzinnej, to łączną kwotę renty dla wszystkich uprawnionych podwyższa się do najniższej renty rodzinnej.

⁹ Pokazują to np. wpisy na forum Internetowym Forum Osób Niepełnosprawnych (IPON) gdzie w 2008 r. otworzono wątek *zamiana renty uczniowskiej na socjalną*. Użytkownicy forum relacjonowali różne doświadczenia, w tym niewiedzę i bezradność urzędników ZUS. Natomiast osoba, która zadała pytanie o taką możliwość ostatecznie nie miała problemów z „zamianną świadczeń” relacjonowała: ***Aby podsumować temat w moim przypadku było tak: złożyłem równocześnie dwa wnioski jeden o rentę socjalną (wraz z drukiem o stanie zdrowia wypełnionym przez lekarza), a drugi o rodzinną oraz dołączyłem pismo wyjaśniające, że zamiana uczniowskiej na socjalną jest mi potrzebna ze***

przez sąd w Łodzi w 2018 r., pokazuje przypadek, w którym osoba pobierająca wcześniej rentę uczniowską uzyskiwała prawo do renty socjalnej, ale ponieważ nastąpiło to długo po uzyskaniu uprawnień do renty rodzinnej miała poczucie oszukania przez organ rentowy i miejski ośrodek pomocy rodzinie, które nie poinformowały jej po śmierci rodzica o tym - jak się w przyszłości okazało możliwym - korzystniejszym dla niej rozwiązaniu¹⁰. Z drugiej strony można wskazać przykłady odmów przyznania renty socjalnej¹¹ dla osób pobierających rentę uczniowską z powołaniem na art. 7 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej, zgodnie z którym *renta socjalna nie przysługuje osobie uprawnionej do emerytury, uposażenia w stanie spoczynku, renty z tytułu niezdolności do pracy, renty inwalidzkiej lub pobierającej świadczenie o charakterze rentowym z instytucji zagranicznych, renty strukturalnej, a także osobie uprawnionej do zasiłku przedemerytalnego, świadczenia przedemerytalnego lub nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego*. Dodajmy, że lektura przedłożonej petycji może skłaniać do wniosku, bo nie jest to powiedziane wprost, że w tej konkretnej sprawie także próbowano uzyskać rentę socjalną, co spotkało się z odmową z przywołaniem art. 7 ustawy socjalnej (stąd zapewne uwaga, że *organ rentowy dowolnie uznał, że w miejsce renty uczniowskiej będzie renta z tytułu niezdolności do pracy nie powiadamiając zainteresowanych...*).

Literalne stosowanie **art. 7 ustawy socjalnej, którego zasadniczym celem jest zapobieganie uzyskiwaniu jednocześnie dwóch świadczeń o podobnym celu i charakterze, przesłankach**, także w odniesieniu do wniosków składanych przez osoby zmierzające w istocie do zamiany jednego świadczenia na drugie (i wypełniające pozytywne kryteria art. 4 ustawy socjalnej) może być odczytane jako

---

względu na to, iż do socjalnej przysługuje tak zwany zbieg rent. Po miesiącu otrzymałem odpowiedź pozytywną i że renta uczniowska została wstrzymana. Na komisję mnie nie wezwano.
<https://www.ipon.pl/forum/topic/9468-zamiana-renty-uczniowskiej-na-socjaln%C4%85/>

¹⁰ Zob. Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 4 lipca 2018 r. VIII U 649/18

[VIII U 649/18 - Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi \(lex.pl\)](#)

Osoba, która od 1 lutego 1985 r. otrzymywała rentę uczniowską - od 1 czerwca 2017 r. uzyskała rentę socjalną, co umożliwiło jej korzystanie z renty rodzinnej przyznanej jej po śmierci matki od 1 czerwca 2006 r. Dodajmy, że spór sądowy dotyczył okresu od 1 czerwca 2006 r. do 31 maja 2017 r. Osoba skarżąca decyzję o przyznaniu renty socjalnej „niejako wstecznie” także za okres od 1 czerwca 2006 r. do 31 maja 2017 r., tj. od czasu przyznania renty rodzinnej po zmarłej matce, **argumentując, że w chwili przyznania jej renty rodzinnej nie miała wiedzy, że „przysługuje jej też prawo do renty socjalnej”, akcentując jednocześnie, że taką wiedzę mieli zarówno pracownicy organu rentowego, jak i pracownicy MOPS**. Sąd oddalił jej odwołanie.

¹¹ Np. przypadek opisany w oświadczeniu senatora J. F. Libickiego na 21 posiedzeniu Senatu w dniu 19 lutego 2021 r. Wniosek o rentę socjalną Autorki listu został 17 września 2020 r. odrzucony. W decyzji odmawiającej renty socjalnej wskazano, że **to świadczenie nie przysługuje osobie uprawnionej do renty z tytułu niezdolności do pracy, a tak traktowana jest renta uczniowska**.

Zobacz też wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 4 grudnia 2014 r., sygn. [III AUa 266/14](#)

podejście formalistyczne i abstrahujące w istocie od ratio legis przepisu (nie wspominają o trudnej sytuacji życiowej i motywach wnioskujących). Oddziały ZUS znają - wynikające z zasad zbiegu z przyznawaną również przez nie rentą rodzinną - powody dla których niektóre osoby mające rentę uczniowską wnioskuje o przyznanie renty socjalnej. Jako płatnik obu świadczeń mają też realną możliwość niedopuszczenia do ewentualnego naruszania systemowych zasad wyrażonych m.in. w normie art. 7 art. ustawy socjalnej, czyli w tym przypadku jednoczesnego uzyskiwania renty socjalnej i uczniowskiej. Jedne z nich przyznają rentę socjalną, inne nie. Odwołania od ich decyzji do sądów także mogą przynieść różne rozstrzygnięcia.

Choć utrwała się linia orzecznicza generalnie negująca możliwość przyznania renty socjalnej to są też stanowiska zdecydowanie zbieżne z podejściem rozwiązującym problem przedłożony w petycji. Taką przedstawił w zarządzeniu z 2019 r. Sąd Okręgowy w Łodzi *Zdaniem Sądu świadczenia jakim jest renta uczniowska jak i renta socjalna są świadczeniami, które mają zbliżone funkcje o charakterze socjalnym przy tożsamych przesłankach do nabycia takiego prawa. Brak jest więc podstaw do przyjęcia, że wnioskodawczyni pobierająca świadczenie o tożsamym charakterze i funkcji (socjalnej) nie może skorzystać z prawa do zbiegu świadczeń. Odmienna interpretacja przepisów naruszałaby zasadę równości wobec prawa wyrażoną w treści art. 32 Konstytucji RP*¹².

Reasumując mamy do czynienia z pewnym zamieszaniem prawnym w zakresie możliwości „zamiany świadczeń”, przez co części osób zamyka się drogę do tego rozwiązania – uchylającego w praktyce wskazany w petycji problem.

3. Legislacyjna droga eliminacji wskazanego w petycji problemu

Problem wskazany w petycji, czyli brak **faktycznej niemożności skorzystania przez część osób w niezwykle trudnej sytuacji materialnej i życiowej z renty rodzinnej** był - choć na kanwie innego, bardzo podobnego przypadku indywidualnego - przedmiotem oświadczenia senatora J. F. Libickiego. Zwrócił się on do Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz Rzecznika Praw Obywatelskich z pytaniem

---

¹² VIII U 989/18 - zarządzenie, uzasadnienie Sąd Okręgowy w Łodzi z 2019-02-11
[http://orzeczenia.lodz.so.gov.pl/content/\\$N/152510000004021_VIII_U_000989_2018_Uz_2019-02-11_001](http://orzeczenia.lodz.so.gov.pl/content/$N/152510000004021_VIII_U_000989_2018_Uz_2019-02-11_001)

o zasadność podjęcia prac legislacyjnych¹³. Minister przygotowując odpowiedź zwrócił się do ZUS o dokładną analizę przypadku, na kanwie którego było sformułowane oświadczenie senatorskie oraz obszernie przedstawił stan prawny. Natomiast jedynie pośrednio odpowiedział na pytanie o zasadność prac legislacyjnych w Senacie, dodając w zakończeniu pisma: „Prezes ZUS nadmieniła, że *rozwiązanie zbieżne ze stanowiskiem Pana Senatora zostało zalecone oddziałom ZUS. Jednakże w przypadkach w których oddział ZUS zastosował literalną wykładnię przepisu art. 7 ustawy o rencie socjalnej, a ubezpieczeni nie zgodzili się z decyzją oddziału i wnieśli od niej odwołanie, ugruntowało się orzecznictwo sądowe potwierdzające tą wykładnię. **W związku z powyższym zasadne jest doprecyzowanie dyspozycji art. 7 w omawianym zakresie (podkreślenie J.O-CH)**”.*

Dodajmy, że RPO wprost odpowiedział, że w jego ocenie zasadne jest rozważenie przez senacką Komisję Polityki Społecznej, Senioralnej, i Rodziny *podjęcia stosownej inicjatywy ustawodawczej mającej na celu wprowadzenie jednakowych zasad renty rodzinnej w przypadku osób pobierających rentę rodzinną i rentę socjalną*¹⁴.

IV. Wnioski

Postulat ujednoczenia przepisów dotyczących zbiegu świadczeń z rentą rodzinną nie wydaje się zasadny, choćby dlatego, że wbrew ocenie Autora petycji dla części osób pobierających rentę uczniowską – zasady zbiegu świadczeń przewidziane w przypadku renty socjalnej nie byłyby (ze względu na limit środków) korzystne.

W petycji został przedstawiony problem faktycznej niemożności skorzystania przez część osób w niezwykle trudnej sytuacji materialnej i życiowej z renty rodzinnej. Jego najprostszym i nawiązującym do stosowanej już w tej mierze praktyki rozwiązaniem byłoby klarowne prawne umożliwienie (tak, by wyeliminować wszelkie wątpliwości zgłaszane przez część organów rentowych i sądów) wnioskowania o przyznanie renty socjalnej z jednoczesnym zawieszeniem/rezygnacją z renty uczniowskiej. Być może powinno to być uwzględnione także w stosownym

---

¹³ Oświadczenie złożone przez senatora Jana Filipa Libickiego na 21. posiedzeniu Senatu w dniu 19 lutego 2021 r. skierowane do Minister Rodziny i Polityki Społecznej oraz do Rzecznika Praw Obywatelskich. <https://www.senat.gov.pl/>

¹⁴ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 12 kwietnia 2021 skierowane do Pani Gabrieli Morawskiej-Staneckiej Wicemarszałka Senatu, www.senat.gov.pl

rozporządzeniu określającym procedurę przyznawania renty socjalnej¹⁵. Wydaje się, że przedmiotową petycję, należałoby przekazać do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej, który wraz z Prezesem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych może opracować najlepsze środki rozwiązania opisanej sytuacji. Prowadzone bez wnikliwej wiedzy działania legislacyjne zmierzające do postulowanego ujednoczenia zasad mogą nie tylko skutkować pogorszeniem sytuacji części adresatów regulacji, ale też okazać się nieskuteczne.

Odrębną sprawą jest rola pracowników oddziałów ZUS oraz ewentualne wprowadzenie formalnego wymogu, by już w sytuacji wnioskowania o rentę rodzinną - czyli z reguły w dramatycznej sytuacji dla osób od młodości niezdolnych do podjęcia pracy i ich rodzin - informowano o możliwie najkorzystniejszym dla danej osoby dostępnym rozwiązaniu, w tym ewentualnej możliwości (przy spełnianiu kryteriów z art. 4 ustawy socjalnej) wnioskowania o rentę socjalną.

Autor:

Justyna Osiecka-Chojnacka
specjalista ds. społecznych
w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Analiz Sejmowych

Jacek Krawczyk

Deskryptory bazy REX: niepełnosprawni, system zabezpieczenia społecznego, renty emerytury.

Weryfikacja: Z. Szpringer

---

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26.09.2003 r. w sprawie przyznawania renty socjalnej (Dz. U. z 2003 r. nr 170 poz. 1656) zawiera wzór pisma wniosku o rentę socjalną stworzony tak, by wychwycić negatywne przesłanki udzielenia świadczenia.